

1.02 pregledni znanstveni članek

UDK 655.425(597.4 Ljubljana)
prejeto: 12. 5. 2003**Rok Glavan**

univ. dipl. kulturolog, antikvar - svetovalec, Trubarjev antikvariat, Mestni trg 25, SI-1000 Ljubljana

Antikvariati v Ljubljani

IZVLEČEK

Prispevek obravnava zgodovino in delovanje antikvariatov v Ljubljani. Antikvariat je posebna knjigarna, kjer so naprodaj stare ali rabljene knjige ter tiski. V zahodni Evropi se omenjajo prvi antikvariati že v 17. stoletju, v Ljubljani pa zasledimo prvo omembo leta 1775. Med letoma 1879 in 1999 je delovalo v Ljubljani dvajset antikvariatov. Danes je Trubarjev antikvariat Cankarjeve založbe na Mestnem trgu 25 največji in najstarejši antikvariat v Ljubljani in Sloveniji. Začetki delovanja segajo v leto 1945. V zadnjih dvajsetih letih se je preusmeril iz antikvariata s starimi knjigami predvsem v antikvariat, ki trguje z rabljenimi knjigami. Poleg tega so v Trubarjevem antikvariatu pripravili prvo dražbo starih knjig in tiskov na področju bivše Jugoslavije.

KLJUČNE BESEDE

antikvariati, stare knjige, knjigotrštvo, Trubarjev antikvariat, Ljubljana

SUMMARY

SECOND HAND BOOKSHOPS IN LJUBLJANA

The contribution deals with the history and activity of second hand bookshops in Ljubljana. A second hand bookshop is a special bookshop, which sells old or used books and prints. First second hand bookshops are in Western Europe mentioned in the 17th century, and we find the first mentioning for Ljubljana in 1775. Between the years 1879 and 1999 twenty second-hand bookshops were in operation in Ljubljana. At present the Trubarjev antikvariat (second hand bookshop) of the Cankarjeva založba at Mestni trg 25 is the largest and oldest second hand bookshop in Ljubljana and in Slovenia. Its beginnings reach in the year 1945. In recent years, it redirected from a second hand bookshop to mainly selling used books. Among other, the Trubarjev antikvariat has organised the first auction of old books and prints on the territory of the former Yugoslavia.

KEY WORDS

Second hand bookshops, old books, bookselling, Trubarjev antikvariat, Ljubljana

Antikvariat v svetu

Antikvariat niso le knjigarne, kjer so naprodaj stare knjige. To je "posvečen prostor", kjer se zbirajo ljudje, ki tudi takrat, ko ne nameravajo ničesar kupiti, pridejo, pogledajo, kdo je tu, kaj dela in kaj je novega na policah. "Novo" pa je vedno staro. Antikvariat je posebna knjigarna, v kateri ni nikoli znano, kakšno knjižno gradivo bo lahko ponudila. Zgodovina tovrstnega delovanja na Slovenskem sega v konec 18. stoletja, vendar so viri redki. Iskanje je omejeno na Adresarje, v katerih so opisane obrti in trgovine. Tudi literarne in antikvarnega področja v slovenščini ni. Relativno veliko je tovrstne literature na Zahodu. Prednjačita Velika Britanija in Nemčija.

V Enciklopediji Slovenije zasledimo takšno definicijo: "Antikvariat je knjigarna, ki trguje z redkimi, starimi, rabljenimi knjigami, starimi tiski, rokopisi, atlasi, geografskimi kartami in periodičnimi publikacijami."¹

Po mnenju Marjana Podgorška najdemo najobširnejšo definicijo antikvariata v Lexikon des Buchwissens iz leta 1952: "Antikvariat se ne omejuje samo na trgovino z rabljenimi knjigami, temveč trguje tudi z novimi znanstvenimi knjigami večjega obsega ali z zahtevnejšo literaturo. Najpomembnejši je nakup in prodaja dragocenih in redkih knjig, posebno inkunabul. Posebno mesto imajo tudi rokopisi, lesorezi, bakrorezi..."

Antikvariat v tem smislu ima mednarodni pomen. Poznamo znanstveni, bibliofilski in moderni antikvariat. Pri prodaji so pomembni katalogi in avkcije. Bistvena razlika med knjigarno in antikvariatom je cena. Knjigarna ima od založnika oblikovane cene, antikvariat pa oblikuje ceno sam."²

Bibliofilski antikvariat ponuja predvsem lepe dragocene knjige: prve izdaje posameznih literarnih del, inkunabule (knjige, tiskane pred letom 1500), bibliofske izdaje (izdaje, ki jih odlikuje majhno število oštevilčenih izvodov, posebna vezava in papir, podpis avtorja ali ilustratorja...), stare in hkrati redke knjige, korespondence znanih osebnosti, komentirane izdaje klasikov.

Znanstveni antikvariat trguje z znanstveno literaturo. Znotraj njega je možna specializacija na humanistiko ali na naravoslovje. V Evropi je veliko tako specializiranih antikvariatov. Kupec oziroma zbiralec dobi tu veliko literature z določenega znanstvenega področja.

Umetnostni antikvariat zbira literaturo s področja likovne umetnosti, reprodukcije likovnih del, umetniško in dekorativno grafiko. Dekorativna grafika je imela na začetku tiskarstva vlogo "ilustracije". Te so zaradi svojega natančnega načina

izdelave, ročnega obarvanja in lepote motivov poimenovane za dekorativno grafiko.

Tiskana dekorativna grafika je starejša od tiskanja knjig. Že v 14. stoletju so v lesorezni tehniki tiskali na tekstil svetniške podobe. Papir je omogočil bolj kvalitetne in cenejše odtise. To je s pridom izkoristila Cerkev in s temi tiski tudi popularizirala vero. V to obdobje postavljamo začetek dekorativne grafike. Zemljevidi iz 16., 17. in 18. stoletja so bili v času izida praktično uporabni, danes pa jih uvrščamo med dekorativno grafiko. S tem pojmom poimenujemo ilustracije z vseh znanstvenih področij (tehnike, medicine, naravoslovja, geografije, zgodovine, teologije...), izdelane v vseh tiskarskih tehnikah (lesorez, bakrorez, jeklorez, litografija). Tako specializirani antikvariat lahko delujejo le v večjih kulturnih ali ekonomskih centrih v deželah, kjer je visoko uveljavljena kultura zbirateljstva. Pri nas to žal ni mogoče, saj so propadli že mnogi poskusi povsem navadnega knjižnega antikvariata. Zbirateljska kultura se pri nas šele razvija. Obdobje po drugi svetovni vojni je negativno vplivalo na zbiranje starin in umetnin, med katere prištevajo tudi redke tiske. Poleg tega pa je v Sloveniji zelo malo dobrega tiskanega gradiva in gradiva, ki bi omogočalo delovanje specializiranega antikvariata.

Moderni antikvariat je definiran takole: "Moderni antikvariat je del knjižnega trga za predmete tega trga, ki jih iz raznih razlogov ni mogoče prodati ali pa se zelo težko prodajo po prvotno določenih cenah. Značilnost tega trga je svobodno oblikovanje cen."³ Poznavanje antikvariata je pogosto omejeno le na kupovanje knjig v njem. Antikvariat je knjigarna, ki kupuje in prodaja stare knjige in tiske. Zanj je značilno svobodno oblikovanje cen, odvisno od ponudbe in povpraševanja. Obstajajo specializirani antikvariat, ki trgujejo s tiski z različnih področij.

Nastanek antikvariata kot takšnega je težko natančno določiti. Prav gotovo korenine trgovanja s starimi knjigami segajo do dražb, ki so se konec 16. in na začetku 17. stoletja razširile iz Nizozemske. Prvo znano dražbo je pripravilo podjetje Elsevier iz Leidna na Nizozemskem. Že sredi 16. stoletja so knjigovezi in knjigarnarji ponujali knjige po znižanih cenah.⁴ Še starejše navezave nas bi gotovo pripeljale do srednjeveškega trgovanja. To lahko trdimo še posebej v navezi z zapisom Williama Rees-Mogga: "Kakor dolgo obstajajo knjige, tako dolgo obstajajo njihovi zbiratelji in kjer so zbiratelji, mora obstajati tudi trgovina, da zadovolji njihove potrebe."⁵

Prve organizirane antikvariate zasledimo v za-

¹ Enciklopedija Slovenije 1, str. 89.

² Podgoršek, O antikvariat, str. 101.

³ Otto, *Das Moderne Antiquariat*, str. 5.

⁴ Podgoršek, O antikvariat, str. 102.

⁵ Rees-Mogg, *How to buy rare books*, str. 18.

četku 18. stoletja v Angliji, Franciji, Nemčiji in na Nizozemskem. Pravi razcvet pa doživijo s francosko revolucijo, ko pride do sekularizacije samostanskih in zaplemb plemiških knjižnic. Leta 1839 je knjigar Frommann na Nizozemskem izdal katalog knjig po znižanih cenah. Ta datum štejejo za pravi začetek modernega antikvariata.⁶

Založnik neprodanih ali slabo prodajanih knjig ni uničil ali jih občasno prodajal po znižanih cenah, ampak jih je prepustil antikvarju. Razlog za slabo prodajo knjig je bil in je še v preveliki produkciji in prevelikem številu založnikov. Tako so včasih neprodane knjige prepuščali antikvarjem in Židom. Ker vemo, kako so nekdanji cenili Žide, lahko iz tega sklepamo, da tudi antikvarji niso bili prav priljubljeni.

Zagrebski Jutarnji list je 8. aprila 2001 objavil zanimiv opis antikvariata Zvonimirja Milčeca: "Antikvariat ni knjigarna, ki je le trgovina. Antikvariat je mnogo več. Vanj ne prihajajo kupci, da bi nekaj načrtovano kupili. Redko se zgodi, da kupec že z vrat povpraša po določenem naslovu ali pa: "Ali je kaj novega?" Toda tudi "novo", ki je na policah med starimi in prašnimi knjigami, je novo le v tem smislu, da je redko videno. Smisel antikvariata pa ni v tem, da knjigo kupite, ampak, da jo najdete. Pravzaprav je še bolj pomembno, da jo iščete. Ravno v tem je lepota, draž in strast. Obiski antikvariata, brskanje po policah, prah in vonj po starem so ritual, ki sčasoma prerastejo v navado in potrebo. V brzicah vsakodnevnih obvez je antikvariat rešilna bilka, kjer si odpočijemo med knjigami, zajamemo sapo in naberemo moči ali pa se srečamo z znanci. Spoznali pa smo jih ravno preko oziroma med prašnimi kupi knjig."⁷

Antikvariati v Ljubljani do leta 1945

V svetu je delovanje antikvariatov ustaljena dejavnost. Pri nas jih je bilo pred drugo svetovno vojno kar nekaj. Ker so poklic antikvarjev večkrat zamenjali s poklicem kramarja, je težko izslediti čas, ko se je pri nas prvič odprl antikvariat.

Dr. Franja Dular, vodja knjižnice Narodnega muzeja v Ljubljani, piše: "Knjigarje in antikvarje srečamo tudi med založniki. Ta kombinacija je pogosta zlasti v kasnejših stoletjih in nenazadnje tudi v modernem času. Knjigar, antikvar in založnik je bil v drugi polovici 18. stoletja Johann Friderik Eger. Da se je ukvarjal s preprodajanjem starih tiskov, izvemo namreč iz oglasa, ki ga je dal objaviti v Wochentliches Kundschaftblatt des Herzogthums Krain z dne 18. 3. 1775, v katerem išče izgubljen Mandelčev tisk Genealogija iz leta

1577. Druga omemba pa je dražbeni katalog^{8,9} Na začetkih knjigotrštva na Kranjskem so se pogosto križali poklici knjigotržca, knjigoveza, tiskarja in antikvarja.

"Eden prvih antikvarjev v Ljubljani je bil po našem mnenju Ignaz Merk (1750-1797). Sprva je bil zaposlen pri založniku Kleinmayrju, nato pa se je osamosvojil in poleg knjig ponujal še antikvarne knjige, čokolado in dišeče vode."¹⁰

Prvi na Slovenskem registrirani antikvar je bil v Ljubljani knjigarnar in založnik Johann (Janez) Giontini (1818-1879). Njegov sin Jakob (1860-1924), ki ga je nasledil, se je kasneje popolnoma posvetil le antikvarnim knjigam.¹¹

Žiga antikvariata Giontini*

Antikvariata Jakoba Giontinja se spominja tudi akademik dr. Janez Milčinski: "Oče je imel rad knjige, kupoval jih je, a praviloma rabljene. Ne spomnim se, da bi bil kdaj kupoval nove, morda kakšno Schwentnerjevo izdajo; drugače jih je dobil pri Giontiniju, v antikvariatu na Mestnem trgu, blizu Tranče. V antikvariatu je bil gospod Giontini s svojim ščipalnikom, ki se ga ne spominjam dobro, zato pa mi je bolje ostala v spominu njegova trgovina, police s knjigami in njegov okrogli žig, ki so ga nosile vse njegove knjige v notranjem levem

⁸ Leta 1788 je tiskar in založnik Eger prodajal knjižnico škofa Herbersteina. Ob tem je nastal tudi najstarejši dražbeni katalog, ki ga hrani Narodni muzej. (Dular, Živeti od knjig, str. 21).

⁹ Dular, Živeti od knjig, str. 65.

¹⁰ Dular, *Knjigotrška ponudba na Kranjskem*, str. 62.

¹¹ *Enciklopedija Slovenije 1*, str. 89.

* Vse objavljeno slikovno gradivo je iz arhiva avtorja.

⁶ Podgoršek, O antikvariatu, str. 102.

⁷ Milčec, *Zatvorena knjiga antikvariata*, str. 7.

spodnjem kotu sprednje platnice. Zraven je bila zapisana tudi cena, včasih še v kronah.¹²

Poleg knjigarne in založbe sta delovala antikvariata tudi pri knjigarju Ottu Wagnerju in v sklopu podjetja Kleinmayr&Bamberg.¹³

Eden redkih virov za spoznavanje preteklosti antikvariatov v Ljubljani so adresarji, kjer so bili zbrani popisi prebivalstva in njihove dejavnosti. Gewerbliches Adressbuch der Südlichen Provinzen Oesterreich iz leta 1879 ima rubriko "Knjižne, umetniške in glasbene trgovine", kjer je navedenih pet lastnikov: Ottomar Bamberg in Johann Giontini, ki sta bila znana tudi kot založnika, ter Amalia Kleer, Albine Schaffer in Sigmund Till.¹⁴

V adresarjih prvikrat odkrijemo poimensko omembo antikvariata v Fischer's Allgemeiner Wohnungs - Anzeiger iz leta 1900. Kot knjigarna in antikvariat je omenjena prodajalna Otta Fischerja na Kongresnem trgu št. 9 ter prodajalne muzikalij, knjig in umetnin Otto Fischer na Kongresnem trgu 9, Johann Giontini na Mestnem trgu 9, Katoliška knjigarna na Stolnem trgu 5 (današnji Ciril-Methodov trg), Kleinmayr&Bamberg na Kongresnem trgu 5 in Schwentner Leopold na Burgplatz 5 (današnji Dvorni trg).¹⁵

Omembo knjižnega antikvariata najdemo v Deutscher Kalender für Krain iz leta 1908. Kot knjigarna in antikvariat je omenjena prodajalna Otta Fischerja.¹⁶

Koledar iz leta 1909 ima napisanih le šest knjigarn, ki pa so se ukvarjale tudi s prodajo starin, umetnin in starih knjig. Med njimi najdemo Katoliško knjigarno, knjigarno Kleinmayr&Bamberg, knjigarno Lavoslava Schwentnerja, Johana Giontinja, Richarda Drischela in Narodno knjigarno.¹⁷ Žal v tem koledarju niso navedeni naslovi, kje so se te prodajalne nahajale.

Naslovna knjiga in zaznamek trgovin in obrtov za deželno stolno mesto Ljubljano iz leta 1912 prinaša ponovno le seznam trgovin z umetninami, knjigami in muzikalijami. Lastniki so bili: Breznik Anton, Kongresni trg 15; Drischel Richard, Kongresni trg 9; Giontini Ivan, Mestni trg 17; Katoliška bukvarna, Pred škofijo 5; Kleimayr&Bamberg, Kongresni trg 2; Narodna knjigarna, Prešernova (današnja Čopova) 7; Schwentner Lavoslav, Prešernova 3 ter Till Karel z družabnikom Till Roso in Windeis Ottom na Kongresnem trgu 8.¹⁸

Reklamni napis Karla Tilla

Leta 1928 omenja adresar v Ljubljani dva antikvariata. Nova založba ga je imela na Kongresnem trgu 1 in podružnico na Mestnem trgu 17 (prej I. Giontini). Drugi pa je bil antikvariat Hinka Sevarja na Starem trgu 34. Poleg teh je omenjena še prodajalna antikvitet (Antiquite's Sv. Petra cesta 24) in 11 starinarjev: Franja Bratovž, Gallusovo nabrežje 7; Martin Drame, Gallusovo nabrežje 29; Golob Marija, Gallusovo nabrežje 33; Hinko Hieng, Mestni trg 17/III; Amalija Jurečič, Gallusovo nabrežje 27; Antonija Kikelj, Krakovski nasip 10; Apolonija Kraškovič, Gallusovo nabrežje 21; Karolina Mohar, Gallusovo nabrežje 19; Marija Prekuh, Gallusovo nabrežje 25; Ivan Zajec, Gallusovo nabrežje 15 in Ivana Zorko, Gallusovo nabrežje 33.¹⁹

Antikvariat Hinka Sevarja na Starem trgu v Ljubljani

¹² Milčinski, *Leta za pet drugih*, str. 230.

¹³ *Enciklopedija Slovenije 1*, str. 89.

¹⁴ Vittorelli, *Gewerbliches Adressbuch*, str. 154.

¹⁵ *Fischer's Allgemeiner Wohnungs - Anzeiger*, str. 161 in 164.

¹⁶ *Deutscher Kalender für Krain*, 1908, str. 236.

¹⁷ *Deutscher Kalender für Krain*, 1909, str. 239.

¹⁸ *Naslovna knjiga in zaznamek trgovin*, str. 140.

¹⁹ *Adresar mesta Ljubljane in okolice*, 1928, str. 516 in 572.

Adresar iz 1933 ima posebno rubriko Antikvariat. V njej so omenjeni: Antikvariat Tizian na Sv. Petra cesti (današnja Trubarjeva ulica) 4, Horvat Herman na Rimski 13, Jamnik Ursula na Starem trgu 10 in Sevar Hinko na Starem trgu 34.²⁰ Podrobni seznam industrije, trgovine in obrti v Dravski banovini iz istega leta pa med antikvariat omenja le Novo založbo d.z.o.z. na Kongresnem trgu 19.²¹

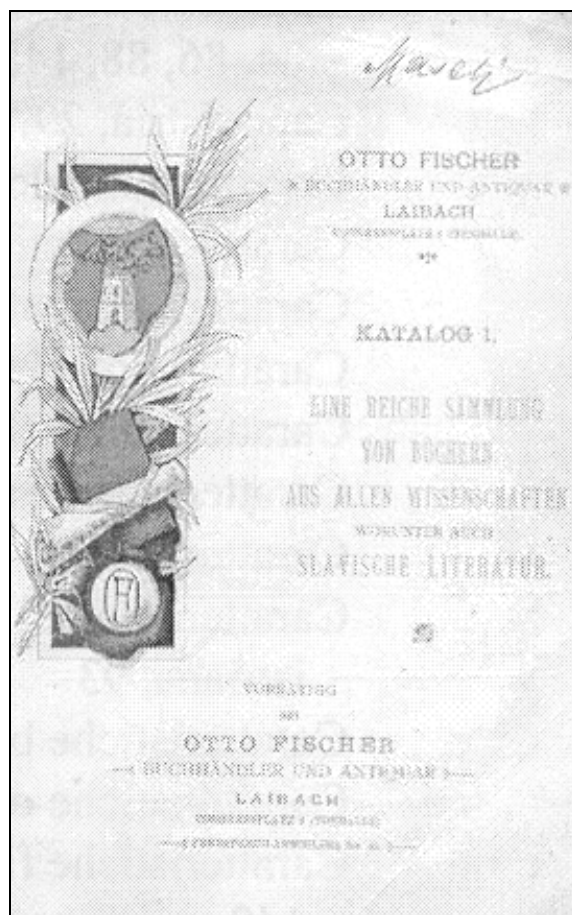
Žal je skorajda nemogoče ugotoviti, kaj se je v takratnih antikvariatih prodajalo. Ena izmed informacij so redke objave v dnevnem časopisju oziroma katalogi novih knjig, katerim je na koncu dodan še seznam starih. Na podlagi današnjega stanja lahko domnevamo, da je šlo največkrat za prodajo starih zalog ali pa rabljenih knjig. Večina izmed antikvariatov je knjige na notranji strani platnic opremljala z majhno nalepko ali pa z žigom. Tradicijo so povzeli od knjigarjev, ki so na ta način opozarjali bralce, kje je bila knjiga kupljena. Prav na podlagi nalepk lahko ugotovimo, katere knjige so prodajali v antikvariatu.

Kot zanimivo izhodišče za preverjanje prodajnega fonda antikvariata na začetku 20. stoletja povzemimo nekaj podatkov iz kataloga antikvarja in knjigarja Otta Fischerja. Katalog je danes prava redkost na antikvarnem trgu. Katalog z naslovom: *Eine Reiche Sammlung von Büchern aus allen Wissenschaften worunter auch slavische Literatur* je izšel okoli leta 1900 (točna letnica ni navedena). Katalog v nemškem jeziku s podnaslovom *Antiquariatslager-Katalog Nr. 1* obsega ponudbo 2705 tiskov. Ti so razdeljeni na 18 področij (teologija, filozofija, pravo, državnoznanstvo in politika, medicina, nemška literatura in jezik, umetnost, glasba in gledališče, zgodovina, alpinizem, vojskovanje, klasična filologija in antika, naravoslovje, tehnologija in mehanika, kmetijstvo-lov-gozdarstvo, obrt, literatura v tujih jezikih, slovanski jeziki, dodatek).

Knjige v nemškem jeziku zavzemajo kar 80% ponudbe. Največji delež zaseda področje nemške literature in jezika s 697 tiski. Literatura v slovenščini je zastopana z 202 tiskoma. Ti izhajajo iz osrednjega in vzhodnega dela današnje Slovenije, medtem ko tiskov s Primorske in Goriške ni v ponudbi. Med še danes pomembnimi in redkimi knjigami za našo kulturno zgodovino zasledimo delo Balthasarja Hacqueta *Mineralog. botan. Lustreise v. dem Berg Terglou in Krain zu dem Berg Glockner in Tyrol* iz leta 1783, drugo izdajo Valvasorjeve *Die Ehre des Herzogthums Krain*, ki je izšla v letih 1877 in 1879 v Novem mestu, delo Franza Antona Steinberga *Gründliche nachricht von dem in dem Inner Crain gelegenen Czirk-*

nitzer See iz leta 1758, kar 19 različnih del jezikoslovca Frana Miklošiča, *Deutsch windisches Wörterbuch*, ki ga je sestavil Ožbolt Gutschmann in je izšel leta 1789 v Celovcu, in nenazadnje štiri zanimive "prekmurske" tiske (Augustich: *Navuk vorszkega jezika za zacsetnike* 1876, Horvath: *Kerstjansko-katolicsanzki kalendar za leto 1865*, Kessics: *Zgodbe vogerszkoga kralesztva* 1848 in *Pezsmene knjige, krszcsanszke nove, szpravlene evangyelicsanszki gmainam* 1823). Najstarejša knjiga v katalogu je izbor Terencovih komedij iz leta 1747.

Poleg rabljenih in starih knjig je Fischer v katalogu ponudil tudi knjige, ki jih je sam založil. Tako je tudi najdražja knjiga v katalogu, faksimile 118 tabel imenovanih *Codex Suprasliensis*, izšla v njegovi založbi.

Prodajni katalog knjigarnarja in antikvarja Otta Fischerja

Okoli 2100 kataložnih števil je bilo namenjenih strokovni literaturi. V posebnem oddelku je Fischer ponudil 450 naslovov v slovanskih jezikih. Na podlagi tega lahko zaključimo, da je bil katalog namenjen predvsem predstavitvi strokovne literature z različnih področij. Malo več kot 15% je bil

²⁰ Adresar mesta Ljubljane in okolice, 1933, str. 504.

²¹ Podrobni seznam industrije, trgovine in obrti v Dravski banovini, str. 1.

delež literature v slovanskih jezikih. Ta katalog je vsekekor ogledalo takratne ponudbe in povpraševanja na trgu antikvarnih knjig v Ljubljani na začetku 20. stoletja.

Zanimivo parodijo na takratni knjigotrški poklic prinašajo *Ljubljanske slike* pisatelja in časnika Jakoba Alešovca. Rodil se je 24. julija 1842 v Skaručni, umrl pa je 17. oktobra 1901 v Ljubljani. Bil je ljudski pisatelj v dobrem pomenu besede; brez umetniškega stremljenja je pisal preprosto z veliko hudomušnosti in šegavosti. Izdajal je časopis *Brencelj* v lažnjivi obleki, ki je začel izhajati leta 1869 ter nato s presledki do leta 1885. V njem je napadal politične veljake in se obenem postavil na stran Janeza Bleiweisa. Zaradi zbadljivosti se je Alešovca samega prijel vzdevek "Brencelj". List je bil večkrat zaplenjen, avtor pa je zaradi tega predsedel tudi dva meseca v zaporu na Žabjeku.

Ljubljanske slike so sprva izhajale v listu *Triglav*, leta 1869 kot *Laibacher Typen*. Prvikrat so izšle v knjižni obliki leta 1879 in nato še leta 1911. Podobe ljubljanskega sveta pod drobnogledom, kot so slike podnaslovljene, nam na humoren način predstavljajo podobe ljubljanskih stanov in poklicev. Bukvarja – knjigotržca je Alešovec poimenoval *Homo agens productis literaribus*.

"Tega trgovca pa ni ustvaril Bog, ampak naredil se je šele, ko so drugi iznašli papir in jeli nanj pisati sveto in nesveto, lepo in grdo, koristno in škodljivo. Prav oživil se je pa šele potem, ko je iznašel Gutenberg tisk, drugi pa še marsikaj drugega, s čimer se zdaj polni prazni papir. Knjigotržec sam pa vsega tega ni iznašel, ampak je prišel na svoje mesto kot prodajalec, ki sprejema to, kar so naredili drugi, in daje to naprej – ker, če bi ostalo njemu, bi ne vedel, kaj početi z blagom.

V Ljubljano je prišel ta rod za kulturo, kakor pride za vojakom v deželo branjevec. Prišel je iz tujine, zato je prinesel najprvo k nam tuje blago, kakor ima tudi vojaški branjevec pri sebi le take reči, katerih so vojaki navajeni. Šele pozneje se je ozrl na druge in nakupil po deželi pridelkov, kar jih je dobil, da je potem imel tudi za tiste kaj, ki tuje hrane še niso bili navajeni.

Iz tega vzroka so ljubljanski knjigotržci po večini naši narodnosti škodljivi ljudje. Oni so kolkortoliko tiste cevi, po katerih se še zmeraj pretaka tuj duh v naše duševne posode. Domači pridelki jim diše le, če se vidi že naprej, da bo polovico dobička ali nemara še več kot ves – ostal njim; pri tujih izdelkih pa nimajo tako tanke vesti.

Glavna hrana teh trgovcev so odstotki, t.j. navadno po 25 kr od goldinarja. Nekaterim je pa to premalo; zato zakladajo knjige, t.j. kupijo izdelke drugih ljudi in jih dajo tiskati na svoje stroške; torej naj bodo trgovci sami razdeljeni v dve vrsti:

Samo prodajalec knjig (*Homo agens libris aliorum*).

Ta trgovec ne zastavi svojega kapitala v zalogo; večji del njegove zaloge je lastnina drugih ljudi; on jo ima le na prodaj ali v "komisiji". Če proda kaj, obdrži četrtno kupa zase; česar pa ne proda, gre spomladi o "lipskem semnju" svojo pot nazaj (taka roba se imenuje "rak"), ali pa še dalje ostane v njegovem predalu. Nevarnosti pri tem za te vrste trgovca ni nobene, ker se ogibajo tega blaga še celo tatovi. Na plen pa ta trgovec ne čaka samo v svojem brlogu, ampak pošilja svojim "kuntom" najnovejša dela tudi "na ogled" domov, in če kdo take vrste vrinjene reči ne pošlje nenačete nazaj, mora plačati – ne pomaga nič.

Poseben dobrotnik je tak pajk slovenskemu pisatelju, ker jemlje tudi od njega četrtno, če mu izroči svoje delo za prodajo; s tem je zavarovan pisatelj in založnik zoper vsak dobiček, kajti od 100 knjig že 25 ni več njegovih, brž ko jih je poslal knjigarju; od prodanih pa ne vidi nobenega krajcarja leto in dan, ker tako veli "knjigotržni red". Zato pride na svetlo tako malo slovenskih knjig, kajti pisatelj sam, če jih že da v tisk na svoje stroške, jih vendar ne bo sam nosil prodajat po svetu.

Za slovensko književnost ima torej ta knjigotržec vsekako velike zasluge, zato pa tudi on pri njih veliko ne zasluži. Čeravno se peča tudi še z drugimi raznimi brkljarjami, vendar le životari; do lastne hiše ne pride – in če pride, ni tako trdna, da bi se ne mogla podreti. Ta rastlina je pri nas tuja, in zato ne pride do pravega cvetja, čeravno se ji tu pa tam priliva iz višave.²²

Danes je v Sloveniji veliko privatnih knjigarn, ki Alešovčevemu spisu sledijo. Komisijaska prodaja je brez tveganja za trgovca, saj celotno breme nosi založnik. Drugo vrsto trgovca je Alešovec označil kot: Knjigotržec založnik (*Homo agens literaribus productis editor*).

"Če govorimo o sesavkah te vrste v Ljubljani, je toliko, kakor bi jih navedli z imeni, ker jih je pičlo malo. Nemškega izvirnega ne pride v Ljubljano skoro nič na dan, in kdor kaj takega založi, se pozneje praska za ušesom, hiš pa si ne zida. Boljše se že godi tistemu, ki daje na svetlo slovenske reči za ljudstvo. Če zadene dobro in se spozna na vreme, ni ravno silnega dobička, a pošten zaslužek in lepe obresti. Najboljše pa izhajajo založniki pobožnih slovenskih knjig. Pisatelji takih knjig so le duhovniki, torej dobre duše, ki pičlo malo zahtevajo za svoj rokopis. Ta rokopis kupi knjigotržec, ki je po svoji izobrazbi in poslu le knjigovez; kupi ga le enkrat, a knjigo da na svetlo po večkrat – tako, da je njegov dobiček ogromen. To pričajo hiše, ki jih da tak trgovec počasi prepisati na svoje ime. Čeravno ima torej tak možakar svoje bogastvo le od slovenskih peres (a ta peresa ne obogate), vendar ni taka narodna ščuka, kakor bi

²² Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 17-18.

moral biti po vsem tem. Marsikateri je še celo tak nehvaležnež, da gre volit ob volitvah nemškutarje, od katerih si ni prislužil nobenega krajcarja. Srce ima namreč tak sesavec iz papirja; bogati se od tujih peres. Če pa pride pisatelj, ki je pomagal s svojim peresom trgovcu do te ali one hiše, v zadrego in ga prosi pomoči, dobi en goldinar za vselej; in če spomni trgovca na dobiček, mu bo znal ta celo po knjigah dokazati, da je imel pri njegovem delu vselej izgubo. Če je trgovec naroden, njegova narodnost ni mnogo vredna; kajti gotovo, da se za narod ne bo ruiniral, še manj pa se dal zapreti. Sicer mu pa tudi ni treba; saj lahko tako živi."²³

Tako je zapisal o založnikih Alešovec. Da Slovenci očitno nimamo pravega odnosa do založnikov, nam pove tudi zgodba o založniku Lavoslavu Schwentnerju, ki je bil na začetku 20. stoletja prvi pravi moderni založnik in mecen literatov. Poleg številnih otroških in priročniških knjig je izdal tudi knjige avtorjev slovenske moderne. Kot je zapisal Miha Kovač, so tudi njega uvrstili v "Alešovčeve" kategorije: "V tedanji umetniški srenji je veljalo za samoumevno, da je bil Schwentner kot založnik hkrati tudi mecen slovenskih pisateljev. Cankar je k njemu neprestano hodil po predurje za knjige, ki jih še ni napisal. Na določeni točki mu je Schwentner dejal: "Oprosti, Ivan, zdaj ti pa ne morem dati več avansa. Sem ti plačal že za deset knjig, ti pa mi nisi dostavil rokopisa še niti za eno." In je iz tega nastal vseplošen škandal. Ne zato, ker bi se odkrilo, koliko je Cankar dolžan Schwentnerju, ampak so se vsi zgražali nad samopašnim in oholim založnikom, ki da služi na račun avtorjev, mu gre samo za denar, nič pa mu ni do tega, da bi subvencioniral slovensko kulturo.

Drugače povedano, Schwentner je kot založnik doživel javno sramoto, ko se je potegnil za svoj denar; v hipu, ko se je začel obnašati ekonomično, je obveljal za nekoga, ki dela nekaj umazanega, manjvrednega in grdega."²⁴

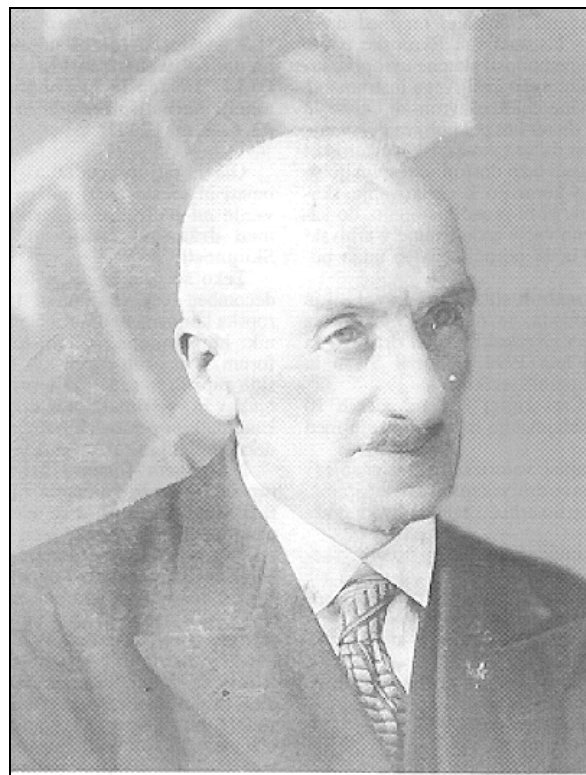
Po drugi svetovni vojni sta v Ljubljani delovala Antikvariat Mladinske knjige v Nazorjevi ulici 1, ki ga je vodil Janez Dolžan, in Antikvariat Cankarjeve založbe na Miklošičevi cesti 16 pod vodstvom Štefana Tausiga.²⁵

Janez Dolžan (16. julij 1910 – 5. avgust 1984) je bil po končani gimnaziji do leta 1931 praktikant v Jugoslovanski knjigarni. Do leta 1937 je vodil knjigarno Nove založbe v Ljubljani, nato pa je odprl lastno knjigarno z antikvariatom, filatelijo, numizmatiko in umetninami. Po letu 1945 je kot izkušen knjigar usmerjal in moderniziral slovensko knjigo-

trštvo, vzgojil vrsto knjigarjev in v času med 1948 in 1972 ustanovil široko mrežo knjigarn za založbo Mladinska knjiga.²⁶

Štefan Tausig (1. april 1909 – 5. julij 1979) je po gimnaziji v Varaždinu študiral na Medicinski fakulteti v Zagrebu in Münchnu. Po 2. svetovni vojni je bil sprva zaposlen pri Slovenskem knjižnem zavodu, obenem je bil dve leti honorarni upravnik Centralne tehnične knjižnice. Leta 1947²⁷ se je zaposlil v Cankarjevi založbi, kjer je ustanovil in vodil antikvariat, ki se je leta 1965 ob preselitvi v nove prostore preimenoval v Trubarjev antikvariat. Za slovenske knjižnice je pridobil več redkih knjig iz tujine, izdal pa je tudi reprodukcijske ponatise redkih knjig in grafičnih listov.²⁸

Gesli v Enciklopediji Slovenije sta skorajda edina zapisa o antikvarjih, ki so delovali v Ljubljani po drugi svetovni vojni. Tudi za druga obdobja je težko dobiti uporabne podatke o antikvarjih. Kardarkoli naletimo nanje, je to izjemno odkritje. Tako v gradivu, zbranem ob zbiranju drobcev preteklosti o antikvariatih pri nas, hranim nekaj osebnih predmetov in zapiskov Hinka Sevarja, ki je imel od leta 1932 dalje antikvariat na Starem trgu 34.²⁹

Antikvar Hinko Sevar

²³ Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 19-20.

²⁴ Kovač, *Knjiga, ta poskočna stara gospa*, str. 5.

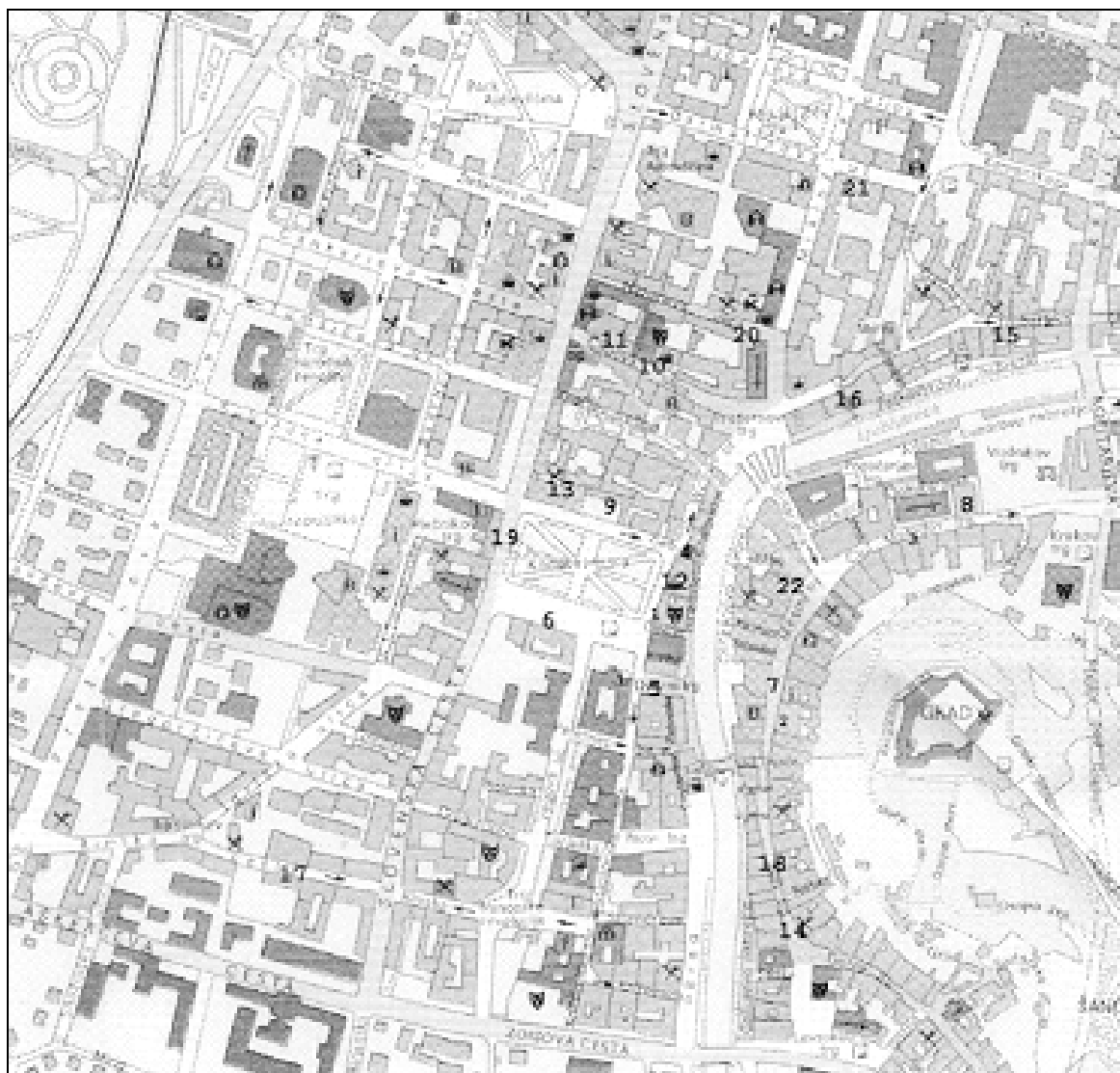
²⁵ *Veliki adresar glavnega mesta Ljubljane*, str. 112.

²⁶ *Enciklopedija Slovenije* 2, str. 305.

²⁷ Arhiv Cankarjeve založbe d.d., Matična knjiga zaposlenih.

²⁸ *Enciklopedija Slovenije* 13, str. 190.

²⁹ Arhiv avtorja, Pogodba o najemu lokala z dne 1. oktobra 1932.

Pregled lokacij ljubljanskih antikvariatov med letoma 1879 in 1999

Žig antikvariata Sevar

Prvotni družinski priimek je bil Sever, vendar je zavoljo številnih preimenovanj tujih oblastnikov na koncu ostal priimek Sevar. Pravzaprav je po podatkih v Spominski knjigi zapisano, da je imel vsakdo izmed treh bratov drugačno obliko priimka (Ševar, Sevar, Sever). Hinko Sevar je bil rojen leta

1866 v Slovenski Bistrici. Že od nekdaj je bil povezan s knjigami, saj omenja: "Ta stari stric je imel in zelo častil v sobici pod streho spravljene lutrovske slovenske knjige, še iz časov slov. reformacije. Iste sem jaz po svoji stari teti podedoval pa o tem, enkrat kasneje."³⁰ Žal se rokopis konča prej, kot pa bi mogli izvedeti, za kakšne knjige je šlo, po informacijah pa tudi še živeči svojci ne vedo nič o tem.

Kdaj je antikvariat Sevar nehal delovati, žal ni znano. Vsekakor ga Adresar iz leta 1955 ne omenja več.³¹ Knjigi se je zapisal tudi njegov nečak Ivo Sever, ki je imel lastno knjigarno in založbo. Med ponudbo antikvarja Sevarja je bil tudi doprni kip pisatelja Antona Aškerca. Razglednica prča o tem,

³⁰ Arhiv avtorja, Hinko Sevar: Spominska knjiga, rokopis, brez datuma.

³¹ *Veliki adresar glavnega mesta Ljubljane*, str. 112.

da so bile upodobitve slovenskih piscev popularen prodajni artikel. Na hrbtu razglednice je zapisano: "Kip Ant. Aškerca model g. akad. kip. prof. A. Repič. 1912 založil Hinko Sevar v Ljubljani. Cena kipcu 30 cm x 50 cm 10 K."³² Iz tega sledi, da je antikvar naročil določeno število kipcev in jih nato prodajal svojim strankam. Na podlagi tega lahko sklepamo, da antikvariati niso prodajali le knjig in tiskov. Priljubljene so bile upodobitve slovenskih pisateljev in pesnikov ter ljudskih junakov.

Žal antikvarji in antikvariati niso pustili veliko sledov o svojem delu. S pregledom lokacij, kje so se nahajali antikvariati, lahko ugotovimo, da je bila največja gostota tovrstne dejavnosti v letih od 1879 do 1999 na Kongresnem trgu (7), nato sledijo Mestni trg (4), Stari trg (2), Čopova ulica (2) ter Dvorni trg, Ciril-Metodov trg, Rimska, Trubarjeva in Nazorjeva ulica (1). Omenim naj še, da je po Adresarju iz leta 1928 opazna koncentracija stari-narjev (9) na Gallusovem nabrežju.

Usode antikvariatov so podobne usodam knjig. Mislim, da Slovenci nimamo pravega odnosa do tovrstne oblike knjigotrštva. Ko so okoli leta 1994 ukiniteli antikvariat Mladinske knjige v Nazorjevi ulici, ni bila o tem napisana niti vrstica v časopisu. Na srečo ljubiteljev knjig in zaposlenih v Trubarjevem antikvariatu se njim kaj podobnega do sedaj še ni zgodilo. Eden resnejših poskusov po postopni ukinitvi je bil sprožen leta 1996, ko je Cankarjeva založba, katere del je Trubarjev antikvariat, nameravala le tega umakniti v dvoriščni del zgradbe na Mestnem trgu in ga celo razdeliti na dve lokaciji. S pravočasno akcijo zaposlenih in protesti obiskovalcev je bilo nesmiselno in "protikulturno" dejanje zaustavljeno.³³

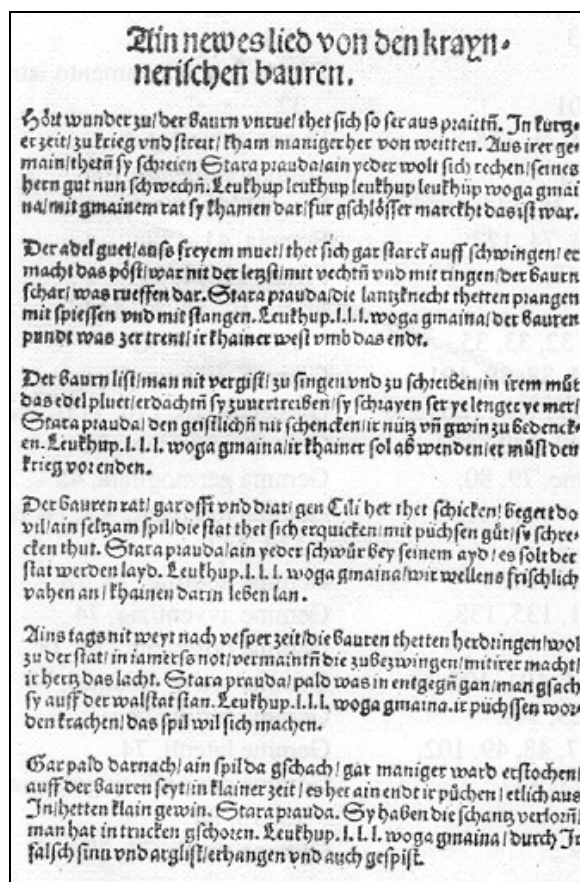
Trubarjev antikvariat

Po drugi svetovni vojni je po ukinitvi antikvariata Mladinske knjige ostal edini v Ljubljani le Trubarjev antikvariat. Ta je danes najstarejši in največji antikvariat v Sloveniji. Njegovo področje so le knjige in tiski. V njem se mešajo lastnosti modernega, umetnostnega, bibliofilskega in drugih zvrsti antikvariatov. Na voljo so stare in rabljene knjige, stare razglednice in fotografije, poškodovane nove knjige in knjige, ki jih založbe ne morejo prodati, stara in dekorativna grafika, stari zemljevidi, plakati, vedute mest, letaki...

Trubarjev antikvariat je nastal iz prvega povojnega antikvariata, ki je menda deloval v okviru Cankarjeve založbe že leta 1945.³⁴ Založba nima ohranjenih zapisov o začetku te dejavnosti. Po po-

govorih z nekaterimi starejšimi zbiralci in zaposlenimi bi lahko trdili, da je začetek Antikvariata Cankarjeve založbe verjetno zaznamovan s prihodom Štefana Tausiga v Cankarjevo založbo 1. januarja 1947.³⁵ Prvi prostori so bili v skladišču na Kopitarjevi ulici, kasneje se je preselil v kletne prostore na Miklošičevo 16 (bivša Kleinmayr&Bambergova knjigarna).

Leta 1965 je antikvariat s pomočjo osebnega poznanstva med takratnim vodjem Štefanom Tausigom in politikom Ivanom Mačkom dobil prostore na Mestnem trgu 25, kjer je še danes. Antikvariat Cankarjeve založbe se je takrat preimenoval v Trubarjev antikvariat. Ob tej priložnosti so izdali ponatis znamenitega letaka: *Ain neues lied von den kraynerischen bauren*. Sramotilni letak, ki je v originalu izšel leta 1515 v svarilo kmečkim puntarjem, nosi med tekstom tudi slovenske besede (Le vkup uboga gmajna, Stara pravda). Ponatisnjen je bil v 250 izvodih, od tega 50 na star, ročno izdelan papir.

Letak, ponatisnjen ob odprtju Trubarjevega antikvarata na Mestnem trgu 25 leta 1965

³² Arhiv avtorja, Razglednica (fotografija) kipca Antona Aškerca.

³³ Dvoršak, Kulturna revolucija odpravlja antikvariat.

³⁴ Arhiv avtorja, Pogovor z Vido Gaspari- Tausig.

³⁵ Arhiv Cankarjeve založbe d.d., Matična knjiga zaposlenih.

Marjan Podgoršek (levo) in Štefan Tausig

Dr. Janez Milčinski je zapisal: "Nekako v začetku sedemdesetih let sem odkril Trubarjev antikvariat nasproti Magistrata in v njem Štefana Tausiga, sposobnega knjigotržca, zelo razgledanega, kakor so bili prizadevni in razgledani tudi tisti, ki so mu sledili. Tausig je bil resničen format na tem področju, pa dovolj trgovec, da ni bil sentimental. Knjige je imel rad, a jih ni zase nikdar kupoval, niti zbiral, niti nosil domov, v antikvariatu pa je prebil večino svojega časa."³⁶

Z upokojitvijo Štefana Tausiga 31. marca 1969³⁷ je prevzel vodstvo antikvariata Marjan Podgoršek in ga vodil do upokojitve 31. marca 1981.³⁸ Od tedaj ga vodi Stanka Golob. Marjan Podgoršek je tudi edini antikvar, ki je dosedaj prejel Schwentnerjevo nagrado (1985) za dosežke na področju knjigotrštva. Za prizadevanje in uspehe pri iskanju starih tiskov pa je leta 1974 dobil plaketo Udruženja izdavača i knjižara Jugoslavije.³⁹

Na začetku delovanja je delo antikvariata temeljilo predvsem na kataloški prodaji knjig in tiskov. Antikvariat je med letoma 1953 in 1957 izdajal tudi edini redni jugoslovanski katalog antikvarnih knjig – Novosti antikvariata Cankarjeve založbe.

Prodajni fond so sestavljale knjige in tiski iz različnih virov, Milčinski pa je o izbiri zapisal sledeče: "Včasih je prišla kakšna večja pošiljka, ko se je ta ali ona knjižnica odločila, da bo razprodala dvojnike ali nezanimiva dela. Koprška narodna knjižnica je prodala vse s področja medicine, pa tudi nekaj drugega, kar je bilo zunaj njenega programa, denar pa so potrebovali za nakup novih knjig. Drugi vir je bil kapucinski samostan iz

Nazarij, tretji vir pa so bile zasebne knjižnice, iz katerih so prišle tudi zelo zanimive stvari."⁴⁰

Antikvariat se je na začetku močno nagibal k bibliofilskemu in umetnostnemu ter znanstvenemu antikvariatu. Danes je to moderni antikvariat, ki še vedno trguje tudi s knjigami, ki sodijo v bibliofilski ali umetnostni antikvariat. Preobrat je posledica pomanjkanja starejše literature. Starejše knjige so na policah nadomestile novejše ali pa tiste, ki izvirajo iz neprodanih zalog založb.

Antikvariat ponuja na približno 300 metrih polic v pritličju in prvem nadstropju okoli 6500 knjig. Po hitrem pregledu lahko opazimo, da prevladujeta leposlovje in humanistika. Gradivo za prodajo antikvariat pridobiva z odkupom. Prva možnost za odkup je že dolga leta gradivo, ki ga prinesejo v prodajo fizične osebe. Velikokrat študentje, ki so opustili ali končali študij, ljudje v finančni ali prostorski stiski, dediči in lastniki, ki jih knjiga ne mika več, prodajo knjige. Knjige za odkup prinese stranka sama, če pa gre za večjo količino, si jih kdo od zaposlenih ogleda na domu. Po cenitvi stranki izplačajo denar za prinesene knjige, če se seveda strinja z ocenitvijo. Če ne, ji knjige vrnejo. Zaposleni pravijo, da ljudje velikokrat precenjujejo prinesene knjige, tako da le približno 15% knjig stranke realno ocenijo.

Osnovni dejavnosti Trubarjevega antikvariata sta vsekakor odkup in prodaja starih in rabljenih knjig ter tiskov. Antikvariat je posrednik pri iskanju zelenega gradiva, skrbi za popularizacijo in profesionalizacijo poklica in dejavnosti ter za oživljanje kulturne preteklosti in mestnega jedra. Stalno spremljajo gradivo, ki prihaja v prodajo in ki je še na voljo na trgu starih knjig. S svojim delovanjem je Trubarjev antikvariat pomagal dopolniti marsikatero javno in zasebno knjižnico. Na prvo mesto postavlja javne knjižnice, kajti načelo antikvariata je, da je gradivo v knjižnicah dostopno večjemu krogu uporabnikov.

Iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, Univerzitetne knjižnice Maribor in drugih knjižnic redno prihajajo sezname "želja", kjer so našteje ukradene, uničene ali izgubljene knjige. Če je možno, skušajo v najkrajšem času priskrbeti ustrezno gradivo. Antikvariat torej posreduje, a tudi išče redke in pomembne tiske. Zato je v stalnih stikih predvsem s srednjeevropskimi antikvarji. Z njihovo pomočjo je nemalo pomembnih del prišlo v naše knjižnice. Po njegovi zaslugi je tako Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani obogatila svojo zbirko s Trubarjevimi *Ta pervim delom tiga noviga testamenta* iz let 1557-58.⁴¹

Ob eni izmed pridobitev za Narodni muzej v Ljubljani je dr. Branko Reisp zapisal: "Iz nave-

³⁶ Milčinski, *Leta za pet drugih*, str. 231.

³⁷ Arhiv Cankarjeve založbe d.d., Matična knjiga zaposlenih.

³⁸ Arhiv Cankarjeve založbe d.d., Matična knjiga zaposlenih.

³⁹ Arhiv avtorja, Plaketi Marjana Podgorška.

⁴⁰ Milčinski, *Leta za pet drugih*, str. 231.

⁴¹ *Enciklopedija Slovenije* 1, str. 89.

denih podatkov je med drugim razvidna pomembna posredovalna kulturna funkcija, ki jo je pri izpopolnjevanju zbirke Valvasorjevih izdaj za Narodni muzej opravil pod vodstvom Štefana Tausiga in nato Marjana Podgorška ter Stanke Golob leta 1965 ustanovljeni reprezentativni Trubarjev antikvariat Cankarjeve založbe v Ljubljani.⁴²

Poleg osnovne funkcije odkupa in prodaje starih in rabljenih knjig Trubarjev antikvariat opravlja tudi založniško dejavnost. V času svojega delovanja je izdal 33 ponatisov Trubarjevih in še nekaterih drugih zgodnjih za slovenstvo pomembnih besedil. Naklade ponatisov so bile majhne in namenjene predvsem bibliofilom. Zaradi nizke naklade so bili tudi hitro prodani.

Novejša in medijsko zelo odmevna dejavnost pa je dražba starih knjig in tiskov. Prve dražbe so bile v Evropi že konec 16. stoletja. Organiziralo jih je podjetje Elsevier iz Leidna na Nizozemskem.⁴³ Danes je v letu dni po Evropi in ZDA vsaj 50 večjih knjižnih dražb. Na zahodu je dražba danes skoraj izključna oblika prodaje redkih knjig, rokopisov, inkunabul ter drugih redkih starih tiskov.

Izložba Trubarjevega antikvariata okoli leta 1966

Za prodajalca je dražba možnost, da dobi ponujeni tisk najvišjo ali pa vsaj pravično ceno. Prav tako pa je dražba pomembna zaradi popularizacije in medijske odmevnosti, ki jo gradivo na ta način pridobi. Tu ne gre zgolj za propagando. Preko dražb in še posebej dražbenih katalogov lahko zbiralci preučujejo tiske, sledijo trenutni ponudbi in se tako odločajo za nakup ali prodajo. Poleg dražbenih hiš organizirajo dražbe tudi nekateri antikvariati. Dražbenik pripravi pred vsako dražbo ustrezen katalog, v katerem so opisani vsi ponujeni tiski. Rees-Mogg pravi, "da se skoraj ne bi zmotili, če bi te opise imenovali kar znanost, saj vsebujejo toliko terminov, ki laiku povedo prav malo, hkrati pa knjigo opišejo do popolnosti".⁴⁴

Leta 1998 je Trubarjev antikvariat kot prvi na ozemlju bivše Jugoslavije pripravil Dražbo starih knjig in tiskov. Na osnovi pregleda literature o dražbah, poznavanju pravil in obiska dražb v tujini so jo pripravili 23. aprila 1998 ob Svetovnem dnevu knjige. Na dražbi so ponudili starejše otroške knjige in še nekaj drugih knjižnih raritet. Dražba je bila uspešna in to je bila spodbuda in dokaz, da so na pravi poti. Dražbe potekajo v prostorih antikvariata. Sprva je prišlo le od 20 do 25 kupcev, na zadnjih dražbah pa je bilo že več kot 60 resnih kupcev. Poleg dražb v antikvariatu so izvedli tudi tri zelo uspešne in odmevne dražbe v Cankarjevem domu. Na 16., 17. in 18. knjižnem sejmu so namreč pripravili dražbo redkih in zelo zanimivih tiskov. Tako je slovenski knjižni trg doživel dosedaj že petnajst dražb, kjer je bilo ponujenih kar nekaj starih knjižnih zakladov in raritet. Doslej največja redkost je bil poskusni odtis Zemljevida Slovenske dežele, ki ga je izdal Peter Kozler leta 1852 in je tudi dosegel do sedaj najvišjo ceno.

Za utrinek z dražbe komentar Mateje Hrastar v Mladini 24. aprila 2000: "V sobi, obdani s knjigami, je bilo dobesedno zatohlo. V levem kotu so bile razstavljene lepotice – 109 naslovov... Pred začetkom se prijavijo in dobijo kartončke s številkami in si ogledajo ponujene knjige, v katalogu označijo tiste, za katere se bodo potegovali. In nekateri si celo napišejo ceno, do katere bodo licitirali. Potem si zamislite sceno iz britanskega filma – knjižni klub, karirasti suknjiči, pretežno moški višjih srednjih let, knjižni molji par excellence, debela očala, polivinilaste vrečke v rokah in skrita strast v očeh. Oh, knjige!

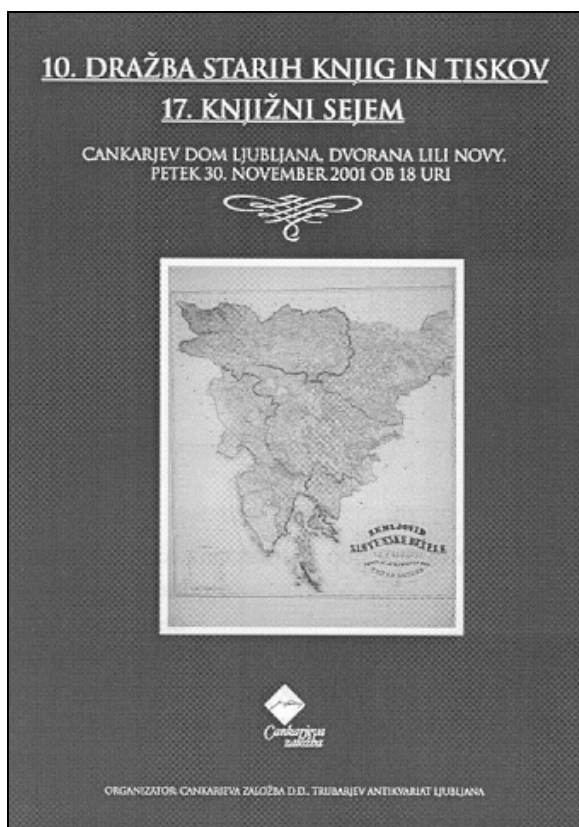
A neopisljiv je blesk v očeh zadovoljnega kupca. Zelo rahel nasmešek na ustih in tisto nekaj, kar izraža potešitev, srečo, nedvomno pa zmago-slavje."⁴⁵

⁴² Reisp, Na poseben način odtisnjeni Valvasorjevi Topografiji, str. 326.

⁴³ Podgoršek, O antikvariatu, str. 102.

⁴⁴ Rees-Mogg, *How to buy rare books*, str. 80.

⁴⁵ Hrastar, Do nebes in nazaj, str. 78.

Dražbeni katalog Trubarjevega antikvariata

Cilj dražb je poleg prodaje seveda tudi promocija stare slovenske knjige in njeno pravilno vmeščanje v cenovne razrede. Da je bil cilj dosežen, govori izjava enega izmed zbiralcev: "To, kar je Stritar v literarnem smislu storil s Prešernom, ste z dražbami vi. Dali ste mu pravo ceno!"⁴⁶

Trubarjev antikvariat tudi redno sodeluje na sejmu starin in umetnin Antika, ki ga v zadnjem času enkrat letno pripravlja Društvo galeristov in antikvarjev Slovenije. Ponudbo na prodajnem prostoru antikvariata sestavljajo posebej izbrane in za to priložnost shranjene knjižne redkosti, dekorativna grafika, stari zemljevidi in posebne publikacije (plakati, letaki, razglednice). Takšna prireditev je imenitna priložnost za izmenjavo informacij, idej in predvsem strank, saj se stranke, ki zahajajo v knjižni antikvariat, razlikujejo od tistih, ki obiskujejo antikvariate z drugimi starinami.

V Ljubljani je v devetdesetih letih dvajsetega stoletja nastal strogo specializiran Šolski antikvariat DZS na Ribjem trgu. Počasi se je na trg starih knjig prebil Edo Torkar, ki je začel svojo knjižno pot z bukvarno na Jesenicah, kasneje v Kranju in Radovljici, do nedavnega pa je imel knjižni antikvariat na Ključavničarski ulici 4. Na tem mestu je ponujal stare knjige od leta 1997. Trgovina je bila

obvezno odprta ob nedeljah v času boljšega trga. Ostali tržni dnevi pa so se menjavali.

Drugi antikvariat se je pojavil v sklopu starinarne Marajna z Ježice (Tesovnikova 100), kjer Ciril Ulčar že vrsto let na nedeljskem boljšem trgu v stari Ljubljani razveseljuje zbiralce in naključne iskalce starih in rabljenih knjig. Leta 1997 je s svojo dejavnostjo uradno prenehal, še vedno pa je redni prodajalec na boljšem trgu.

Vsako soboto in nedeljo srečamo na Cankarjevem nabrežju Jožeta Petka iz Šiške, ki kot pravi ulični antikvar ponuja knjige. Ob naštetih ne smemo spregledati kulturnega delavca in založnika Dušana Cunjaka, ki na Čevljarskem mostu ponuja nove in rabljene knjige. Aprila 2001 je odprl tudi antikvariat na Gornjem trgu, ki ga je leto kasneje preselil na Gallusovo nabrežje. Kljub temu, da ima antikvariat svoje prodajne prostore, pa lastnik še vedno najraje prodaja na mostu, saj ima več obiskovalcev. V Ljubljani je nekaj starinarov, ki poleg drugih starih predmetov priložnostno prodajajo tudi stare tiske.

Poleg Ljubljane so odprli antikvariate še v Kopru, kjer je 1999 nastal antikvariat Libris, v Celju, kjer že nekaj let deluje knjigarna in antikvariat Antika, leta 2001 pa je tudi v Mariboru odprl vrata knjižni antikvariat Pisana beseda.

Reklamni oglas Eda Torkarja

⁴⁶ Arhiv avtorja, Pogovor z Milanom Škrabcem.

Poleg antikvariatov se s posredovanjem stare in predvsem rabljene knjige ukvarjata še bibliofilski društvi v Ljubljani in Mariboru. V Ljubljani deluje Bukvarna v prostorih nekdanje galerije Emonska vrata na Kongresnem trgu. Njen vodja je Miran Ivan Knez. Njihova prva naloga naj bi bila reševanje knjig pred uničenjem. Nekaj knjig je na voljo brezplačno, s prodajo drugih pa kot pravi Knez: "Ob prodaji knjig si ne želimo nobenega dobička, le toliko, da pokrijemo stroške."⁴⁷ V Mariboru pa imajo bukvarno Ciproč.

Zgodovina antikvariatov je težko izsledljiva. Kot glavni vir služijo Adresarji, v katerih pa pogosto ni naveden naslov antikvariata. Zaradi diskontinuitete zvezkov in nerednih ali pomanjkljivih objav ne moremo slediti delovanju posameznega antikvariata. Lahko označimo le obdobje, v katerem je deloval. Pri odkrivanju lokacij pa opazimo, da je nekaj antikvariatov menjalo lastnika, dejavnost pa je ostala enaka.

Odkrivanje zgodovine antikvariatov bi prav gotovo pripomoglo k boljšemu spoznavanju naše kulturne zgodovine. Res je, da veliko vemo o življenju in delu književnih ustvarjalcev, založnikov, o zgodovini tiska in tiskarn, le malo pa vemo o tem, kakšno usodo so imele knjige. Ravno o slednjem nam lahko še največ pove zgodovina antikvariatov.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv avtorja (V letih 1994 do 2003 zbrano slikovno gradivo, fotokopije člankov iz časopisov, zapiski pogovorov, spominska knjiga in dokumentacija Hinka Sevarja).
Arhiv Cankarjeve založbe d.d. v Ljubljani

LITERATURA

130 let Blasnikove tiskarne. Ljubljana : Sindikalna podružnica Blasnikove tiskarne, 1959.
Adresar mesta Ljubljane in okolice. Ljubljana : Adana, 1928.
Adresar mesta Ljubljane in okolice. Ljubljana : Tisk in založba tiskarna "Grafika" d.z.o.z., 1933.
Alešovec, Jakob: *Ljubljanske slike.* Ljubljana : Katoliška bukvarna, 1911.
Andrejka, dr. Rudolf: *Trgovska zgodovina Špitalske ulice v Ljubljani.* Ljubljana : Trgovski tovariš, 1935.
Arko, Albin: *Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani.* Ljubljana : Trubarjev antikvariat, 2000.
Deutscher Kalender für Krain und das Küstenland auf das Jahr 1908. Ljubljana : Kleinmayr & Bamberg, 1908.

Deutscher Kalender für Krain. Adress und auskunftsbuch für Krain und das Küstenland. Ljubljana : Kleinmayr & Bamberg, 1909.

Dular, Anja: *Živeti od knjig – zgodovina knjigotštva na Kranjskem do začetka 19. stoletja.* Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002.

Dular, Franja: *Knjigotrska ponudba na Kranjskem od 17. do začetka 19. stoletja.* Ljubljana, Doktorska disertacija na Filozofski fakulteti, 2000.

Dvoršak, Andrej: Kulturna revolucija odpravlja antikvariat. *Slovenske novice*, VI, št. 112, 17. 5. 1996, str. 12-13.

Enciklopedija Slovenije. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-2002.

Fischer, Otto: *Eine Reiche Sammlung von Büchern aus allen Wissenschaften worunter auch slavische Literatur.* Ljubljana : Otto Fischer.

Fischer's Allgemeiner Wohnungs-Anzeiger nebst vollständigem Behörden, Handels u. Gewerbe Adressbuch für die Landeshauptstadt Laibach und mit ihren Vororten. Ljubljana : Otto Fischer, 1900.

Hahonina, Ksenija: Vonj starega papirja. *Mladina*, 59, št. 2, 15. 1. 2001, str. 56-57.

Hrastar, Mateja: Do nebes in nazaj. *Mladina*, 58, št. 17-18, 24. 4. 2000, str. 78.

Kovač, Miha: Knjiga, ta poskočna stara gospa. *Delo*, XLIV, št. 100, 4. 5. 2002, str. 5.

Milčec, Zvonimir: Zatvorena knjiga antikvariata. *Jutarnji list* (Zagreb), 4, št. 97, 8. 4. 2001, str. 7.

Milčinski, Janez: *Leta za pet drugih.* Ljubljana : Prešernova družba, 1990.

Naslovna knjiga in zaznamek trgovin in obrtov za deželno stolno mesto Ljubljano. Ljubljana : Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1912.

Otto, Peter: *Das Moderne Antiquariat.* Güthersloh : Bertelsmann Verlag, 1966.

Podgoršek, Marjan: O antikvariatu. *Knjiga*, 1977 št. 3/4, str. 101-107.

Podrobni seznam industrije, trgovine in obrti v Dravski banovini Kraljevine Jugoslavije. Domžale-Ljubljana : Uredništvo Adresarja in drugih strokovnih knjig za Dravsko banovino Ivan Trilc, 1933.

Rees-Mogg, William: *How to buy rare books.* Oxford : Oxford University press, 1985.

Reisp, Branko: *Prvi ljubljanski tiskar Janez Mandelc.* Ljubljana : ČGP Delo, 1975. Spremna beseda k faksimilirani izdaji Dalmatinovega prevoda Jezusa Siraha.

Reisp, Branko: Na poseben način odtisnjeni Valvasorjevi Topografiji Kranjske in Koroške. *Melikov zbornik* (ur. Rajšp, Vincenc). Ljubljana : Založba ZRC, 2001, str. 323-327.

Revija o knjigi. Ljubljana : Založba Rokus, 1999-2002.

⁴⁷ Hahonina, Vonj starega papirja, str. 57.

Slovenski biografski leksikon. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1925-1991.

Vittorelli, dr. Heinrich: *Gewerbliches Adressbuch der südlichen Provinzen Oesterreich*. Dunaj : Alfred Hölder – k.k. Hof. und Universitäts Buchändler, 1879.

Veliki adresar glavnega mesta Ljubljane. Ljubljana : Zveza slepih okrajni odbor Ljubljane, 1955, str. 112.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die Antiquariate in Ljubljana

Die Antiquariate in Ljubljana bestehen seit der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. Mit dem Verkauf von alten und gebrauchten Büchern beschäftigten sich die damaligen Buchhändler und Verleger. Als erste Antiquare sind Ignaz Merk und Johann Friedrich Eger überliefert. Der erste amtlich registrierte Antiquar kommt erst im 19. Jahrhundert vor. Das war Johann Giontini, dessen Antiquariat im 20. Jahrhundert von seinem Sohn Jakob geleitet wurde. Über die Tätigkeit der Antiquariate in Ljubljana, ihren Verkaufsfond und ihre Käufer liegen nur spärliche Angaben vor. Im Wesentlichen handelt es sich um Fragmente, die aus Anzeigen in

Tageszeitungen, gelegentlichen Flugblättern oder Adressbüchern bestehen. Die Sichtung des zugänglichen Materials ergab, dass zwischen 1879 und 1999 zwanzig Antiquariate in Ljubljana tätig waren. Heute ist das *Trubarjev antikvariat* des Verlagshauses Cankarjeva založba am Mestni trg 25 das größte und älteste Antiquariat in Ljubljana und in Slowenien. Seine Anfänge reichen in das Jahr 1945 zurück. Es ist das Verdienst von Štefan Tausig, dass seit diesem Jahr ein umfangreicher in den slowenischen Bibliotheken verlorengegangener oder vernichteter Bücherfond vom Antiquariat ergänzt werden konnte. In den letzten zwanzig Jahren wandelte es sich aus einem Antiquariat mit alten Büchern in ein Antiquariat um, das gebrauchte Bücher kauft und verkauft. Darüber hinaus wurde vom *Trubarjev antikvariat* die erste Versteigerung von alten Büchern und Drucken im Gebiet des ehemaligen jugoslawischen Staates veranstaltet. Zur Zeit ist das *Trubarjev antikvariat* nach wie vor das einzige Antiquariat, das solche Versteigerungen organisiert. In den neunziger Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts wurden Antiquariate in Koper, Maribor, Celje und Ljubljana gegründet. Aber auch diese hinterlassen keine schriftlichen Berichte über ihre Tätigkeit, darum geht die Kunde vom Angebot der slowenischen Antiquariate und ihren Kunden Tag für Tag verloren.